

ResearchGate

Google Scholar

I^{WORLD}
I^{JOURNALS}

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

zenodo

ISSN

e-ISSN(Online) 2709-1201

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ENDLESS LIGHT IN SCIENCE

NO 11

30 НОЯБРЯ 2025

Астана, Казахстан

lrc-els.com

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ENDLESS LIGHT IN SCIENCE»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «ENDLESS LIGHT IN SCIENCE»

Main editor: G. Shulenbaev

Editorial colleague:

B. Kuspanova
Sh Abyhanova

International editorial board:

R. Stepanov (Russia)
T. Khushruz (Uzbekistan)
A. Azizbek (Uzbekistan)
F. Doflat (Azerbaijan)

International scientific journal «Endless Light in Science», includes reports of scientists, students, undergraduates and school teachers from different countries (Kazakhstan, Tajikistan, Azerbaijan, Russia, Uzbekistan, China, Turkey, Belarus, Kyrgyzstan, Moldova, Turkmenistan, Georgia, Bulgaria, Mongolia). The materials in the collection will be of interest to the scientific community for further integration of science and education.

Международный научный журнал «Endless Light in Science», включают доклады учёных, студентов, магистрантов и учителей школ из разных стран (Казахстан, Таджикистан, Азербайджан, Россия, Узбекистан, Китай, Турция, Беларусь, Кыргызстан, Молдавия, Туркменистан, Грузия, Болгария, Монголия). Материалы сборника будут интересны научной общественности для дальнейшей интеграции науки и образования.

30 ноября 2025 г.
Астана, Казахстан

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17874615>
ӘОЖ 75.059

СӘУЛЕТТІК КЕҢІСТІКТЕГІ ЗАМАНАУИ КОМПЬЮТЕРЛІК КЕСКІНДЕМЕНІҢ ТҮСТІК-ГРАФИКАЛЫҚ ШЕШІМІ

МЕЙРБЕКОВА ФАТИМА ЛЯСБЕКОВНА
АЙДАРБЕК БЕЙБІТ БАУЫРЖАНҚЫЗЫ

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан

Аннотация: Сәулет өнеріндегі кескіндеменің теориясы мен практикалық әдістері Көптеген ғасырлар бойы зерттеліп, өнер синтезінің рөлін түсініп, оның маңыздылығын әрдайым атап өтті. Өнертану мәтіндері ғана емес, сонымен қатар өнертану ұғымдарының иерархиясы, классификациялар жиынтығы, өнердегі стильдер мен бағыттарды ғылыми тұрғыдан түсіну, көркемдік аспаптардың қазіргі кезеңіндегі жүйелеу, оның ішінде қазіргі заманғы түрлерінің бірі - электронды технологиялар мен қоғамның рухани дамуымен байланысты кескіндеме қызығушылық тудырады. Зерттеудің өзектілігі. Компьютерлік технологиялардың бейнелеу өнеріне ену, оларды виртуалды Байланыс кеңістігінде біріктіру процесінде сәулет кеңістігімен байланысты өнер түрі ретінде кескіндеменің жаңа жағдайында сақтау және дамыту мәселесі өзекті болып табылады. Сәулет дизайнында кескіндемені белсенді қолдану, оның өнерді синтездеу процесіне адамның сезімтал, эмоционалды әлемі мен табиғи ортасы арасындағы тиімді делдал ретінде қатысуы. Ақпараттық технологиялар қалыпты, табиғи құралға айналуы керек, оның ішінде кескіндеме мен сәулет синтезі сияқты. Тарихи дәстүрдің сабақтастығы мен сақталуын ескере отырып, компьютерлік технологиялар дәуіріндегі сәулетшілер үшін "кескіндеме" пәні оның оқу процесінде жаңа түсінілуіне жатады, жаңа бағдарламалар мен жаңа әдістемелік модельдер құру қажет.

Жобалық тәжірибеде компьютерлік технологиялармен байланысты кескіндеменің сәндік рөлінің мәнін тереңірек түсінуге мүмкіндік беретін жинақталған электронды демонстрациялық Оқу материалдары мен құралдарының әдістемелік базасын жетілдіру процесі өзекті болып табылады.

Кілттік сөздер: коллекция, этникалық стиль, декормен

Сәулетшілер үшін компьютерлік графикалық сүзгілерді, редакторларды және т.б. қолдана отырып, сәндік кескіндеме бағдарламасына жаңа технологияларды енгізу қажеттілігі жоғары білім берудің инновациялық процестеріне байланысты. Жаңа тәсілдер жоғары білікті мамандарды даярлауға бағытталған қазіргі заманғы технологиялармен және архитектуралық дизайнның ерекшеліктерімен, қазіргі кезде компьютер ажырамас құрал ретінде қолданылады. Компьютерлік техника арқылы "кескіндеме" пәні бойынша түстік-графикалық және колористикалық міндеттерді орындау көркемдік жобалық ойлауды қалыптастырудағы логикалық, дәйекті кезең болып табылады. Кескіндеме теориясы мен практикасын зерттеу жаңа компьютерлік технологияларды игерумен бірге одан әрі шығармашылық өсуге және архитектуралық дизайн саласындағы практикалық тапсырмаларды орындауға негіз жасайды. Компьютерлік технологиялар көркемдік білім берудің заманауи әдістемелік базасын құрудың ғылыми негіздемесін одан әрі жетілдіруге мүмкіндік береді.

Проблемалық жағдай өркениет дамуының ақпараттық векторы сәулеттік іс-әрекеттің, оның ішінде білім беру іс-әрекетінің көркем көркемдік компонентінде адамның сенсорлық-эмоционалдық саласы кедейленбейтіндей компьютерлік технологияларды органикалық түрде қолдану қажеттілігін өзектендіреді. Сондай-ақ, проблемалық жағдай сәулетші студенттерді оқыту процесінде компьютерлік технологияның заманауи дамуымен бірге кескіндеменің даму заңдарының ретроспективті тәжірибесін қайта қарастыруды елемеу кезінде туындайды. Мәселе-көркем образдардың экспрессивтілігінің ауқымын жоғалтпай, кескіндеме

туындыларын жасаудың дәстүрлі әдістері мен жаңа компьютерлік мүмкіндіктердің үйлесімін табу; жағынды энергетикасына, дәстүрлі кескіндеме түсінің текстурасына, тереңдігі мен қарқындылығына және компьютерлік технологиялардың "суық" өзгергіштігіне әсер етудің авторлық кескіндеме дизайнының күші мен тереңдігінің төмендеуінің қайшылығын жеңу. Оның ішінде сәулет мектептері үшін оқу процесінде сәндік кескіндеме жасау кезінде компьютерлік техниканы қолдану кезінде жаңа әдістерді, көркемдік әдістерді анықтау мәселесі бар.

Адам қызметінің барлық салаларын технологияландырудың жоғарылауымен кескіндеменің ізгілендіруші рөлі төмендемейді, бірақ артып келеді, әр түрлі дәуірлердегі кескіндемедегі көркемдік әдістердің даму динамикасы, соның ішінде қазіргі компьютерлік технологиялар, оның тарихи дамуы туралы ақпаратты ғана емес, сонымен бірге біртұтас жүйеде мәдениеттің дамып келе жатқан бөлігі ретінде қарастыруға болады. Бұл Даму өзгертін Тарихи, техникалық және мәдени факторлардың әсерінен болатын көркемдік тұрақтылардың өзгеруін көрсетеді.

Кескіндеменің өнер, оның ішінде кескіндеме және сәулет синтезін жүзеге асыруда маңызды рөл атқаратын өнер түрі ретіндегі құндылығын көрсету; дәстүрлі кескіндеме әдістерін компьютерлік технологиялармен үйлестіруге негізделген кескіндеменің сәндік қасиеттерін оқытудың ғылыми негізделген әдістемелік моделін құру, жоғары мектептегі сәулеттік дайындыққа қатысты.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Альберти, Л.Б. Десять, книг о зодчестве Текст. / Л.Б. Альберти. М.: Всесоюзная академия архитектуры, 1935-1937., т.1-2.
2. Азизян, И.А. Теория' композиции как поэтика архитектурыТекст. / И.А. Азизян, И.А. Добрицина. Г.С. Лебедева. М.: Прогресс-Традиция, 2002.- 568 с.
3. Араухо, И. Архитектурная композиция Текст. / И. Араухо. М.: Из-во «Высшая школа», 1982. - 208 с.
4. Арнхейм, Р. Искусство и визуальное восприятие. Текст. / Р. Арнхейм.- М.: Прогресс, 1971.
5. Барабанов, А. А. Семиотические проблемы в художественно-композиционной подготовке архитекторов // Художественно-композиционная подготовка архитекторов и дизайнеров. Свердловск, 1991.
6. Бархин, Б.Г. Методика архитектурного проектирования в системе архитектурного формообразования Текст. / Б.Г. Бархин М.: Стройиздат,1993.- 439 с.
7. Белоусов, Е.Д. Объёмно-пространственная композиция Текст. / Е.Д. Белоусов. Ростов-на-Дону, 1990.

-

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17874635>
ЭОЖ 347.787.5

ДӘСТҮРЛІ ҰЛТТЫҚ СӘНДІК ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕРДЕГІ ЗАМАНАУИ ДИЗАЙННЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

МЕЙРБЕКОВА ФАТИМА ЛЯСБЕКОВНА
ТАСКИНОВА АЙСҰЛУ НҰРЛАНҚЫЗЫ

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан

Аннотация: Қазіргі уақытта халықтар арасындағы мәдени алмасулар едәуір күшейе түсті, ал кейбір мәдениеттердің элементтері басқаларға белсенді еніп жатыр, және бұл жағдайда дизайнердің этникалық визуалды мәдениеттің элементтерін тану, оқшаулау, дұрыс түсіндіру қабілеті одан да маңызды. Ресей Мемлекеттік әлеуметтік университетінің Өнер және көркем шығармашылық кафедрасының студенті Кравченко Варвара әзірлеген тағы бір жобаны мысалға келтірейік, ол Мәскеудегі "Калимера" грек кафесінің қолтаңба стилінің графикалық элементтерін жасаған. Бұл жағдайда жоба визуалды элементтердің ассоциативті қатарына негізделген. Барлық элементтер стильдендірілген және аралас, бірақ ежелгі грек мифологиясына жүгінетін танымал сипатқа ие. Дәстүрлі формаларға негізделген этникалық өнердің көркемдік формуласында дәстүрлі мәдениеттің негізгі архетиптері бар. Архетип, символ, белгі, метафора, ассоциация және т.б. сияқты ұғымдарды қоса алғанда, дизайн форманың семиотикалық құндылықтарын жандандыруға тырысады. Дизайндағы этникалық құрамдас бөлікке деген көзқарас визуалды этникалық құрамдас бөліктерге деген құштарлықтан қоғамдағы және әсіресе көркемдік ортадағы дүниетанымдық көзқарастарға байланысты оларды толығымен жоққа шығаруға дейін өзгереді. Шамасы, бұл мәселені халықаралық және Ұлттық үйлесімді тепе-теңдікті іздеу ғана шеше алады, бұл зерттеу этникалық мәдениеттің элементтерін заманауи дизайн тәжірибесінде зерттеу және қолдану үшін ақпарат көзі болып табылатындығын атап өткім келеді. Қолданбалы өнердің ғасырлар бойғы халықтық және ұлттық дәстүрлерін бейімдей отырып, қазіргі заманғы дизайнердің жобалық қызметінде көркемдік міндеттерді жүзеге асыруға Шабыт бола алатын дәстүрлі мәдениеттердің заманауи дизайны мен өнер үлгілерінің бірегей симбиозын қалыптастыруға болады.

Кілттік сөздер: дизайн, инновация, идея

Сәндік-қолданбалы өнер. Дәстүрлі ұлттық сәндік-қолданбалы өнердегі заманауи дизайнның теориялық негіздері бірегей, мәдени маңызы бар және функционалды өнімдерді жасау мақсатында ұлттық дәстүрлерді, ою-өрнектер мен технологияларды заманауи жобалық қызметке шығармашылық тұрғыдан қайта қарау және интеграциялау болып табылады.

Негізгі теориялық ережелер:

* Мұра іргетас ретінде: дәстүрлі сәндік-қолданбалы өнер (DPI)-заманауи дизайнды дамытуға негіз болатын ұлттық мәдениеттің құндылық-семантикалық және әлеуметтік-технологиялық элементі.

* Дәстүрлер мен инновациялардың синтезі: заманауи дизайн дәстүрлі элементтерді көшіріп қана қоймайды, оларды инновациялық әдістер мен жаңа идеялар жасау үшін шабыт ретінде пайдаланады, ғасырлар бойы қол еңбегінің тәжірибесін заманауи өнеркәсіптік технологиялармен үйлестіреді.

* Әмбебаптық және бірегейлік: егер дәстүрлі DPI көбінесе бірегейлік пен мәнерлілікке, ал дизайн әмбебаптық пен қайталануға ұмтылса, онда олардың синтезі жаппай өндірісті мәдени сәйкестілік элементтерімен біріктіретін өнімдер жасауға мүмкіндік береді.

* Мәдени сәйкестілік: ұлттық мотивтерді қолдану халықтың мәдени жадын сақтауға және білдіруге көмектеседі, бұл әсіресе жаһандану жағдайында маңызды. Бұл ұлттық дизайн мектептерінің қалыптасуына ықпал етеді.

- * Әдістемелік тәсілдер: дәстүрлерді дизайнға біріктіру мыналарды қамтиды:
 - ою-өрнектердің тарихи-мәдени тамыры мен символикасын талдау.
 - дәстүрлі формаларды, материалдар мен технологияларды заманауи талаптар мен функцияларға Шығармашылық түсіндіру және бейімдеу.
 - дәстүрлі өнердің рухы мен эстетикасын сақтайтын, бірақ заманауи қажеттіліктерге жауап беретін жаңа нысандарды жобалау (мысалы, киім, интерьер, кәдесый өнімдерін жобалау).
- * Білім беру аспектісі: дизайн білімінде халықтық өнер дәстүрлерін зерттеу және қолдану болашақ дизайнерлердің көркемдік-эстетикалық талғамы мен кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың маңызды элементі ретінде қарастырылады.

Осылайша, ұлттық DPI-дегі заманауи дизайнның теориялық негіздері Мәдениеттер мен уақыттар арасындағы диалог идеясына негізделген, мұнда өткен шақ бүгінді байытады, ал қазіргі заман дәстүрлі формаларға жаңа өмір мен функционалдылық береді.

Дизайн саласындағы халықаралық әмбебап принциптерді таратудан басқа, оның мәдениеттің ерекше құбылыстарымен байланысын атап өтуге болады. Дизайндағы ұлттық компоненттерді зерттеу саласындағы маңызды аспектілердің бірі-қазіргі дизайндағы этникалық ою-өрнекті қолдану мүмкіндіктерін зерттеу. Этникалық, ұлттық компонентті дизайнға енгізудің басты ерекшелігі-оның мәдени бірегейлігі туралы хабардар болу, бұл жалпы мәдени дамуға ену қажеттілігіне қайшы келмейді. Заманауи дизайнды дамытудағы басым бағыттардың бірі-ұлттық бірегейлікті атап өтуге деген ұмтылыс. Қазіргі уақытта көптеген дизайн мектептерінде әртүрлі халықтардың тарихын, табиғи жағдайларын, рухани тәжірибесі мен материалдық мәдениетінің дәстүрлерін зерттеуге, олардың дәстүрлерін қазіргі заманғы өнердің даму динамикасына қосуға көп көңіл бөлінеді. Мәдени дамудың қай кезеңінде болса да, әр халыққа әдемі формалар жасауға деген ұмтылыс тән. Суретшілер, сәулетшілер мен дизайнерлер XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басында жаңа стиль іздегендей. олар өз елдерінің ортағасырлық өткеніне қарап, орта ғасырларда өздерінің ұлттық ерекшеліктерін тапты, ал қазір бұл парадоксалды болып көрінгенімен, өткенге деген көзқарас көбінесе өнердің жаңа түрлерін іздеумен, өткеннің көркемдік дәстүрлерін қайта қарастырумен байланысты.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Материалы XII сессии Ассамблеи народов Казахстана. Выступление Президента Республики Казахстан на XII сессии Ассамблеи народов Казахстана. Астана, 24 октября 2006.
2. Назарбаев Н.А. В потоке истории.-Алматы:Атамұра, 1999.-с.296
3. Кунанбаев А. Кара соз. Пэмалар. Книга слов. Поэмы. Алматы 1993.
4. Закон Республики Казахстан «Об образовании» // Законодательство об образовании в Республике Казахстан. Алматы: юрист, 2003. - с. 177-с. 3-34.
5. Государственный общеобразовательный стандарт образования Республики Казахстан. Образование высшее профессиональное. Специальность «Дизайн».
6. Государственный общеобразовательный стандарт образования Республики Казахстан. Образование высшее профессиональное. Бакалавриат Специальность Дизайн
7. Концепция образования Республики Казахстан.
8. Назарбаев Н.А. Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана.Астана: Елорда,2007.- с .17
9. Махмудов Х., Мусабаев Г., Казахско-русский словарь, Алма-Ата, 1954.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17874646>
ЭОЖ 7.012:004.8

ДИЗАЙН МЕН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТИҢ БАЙЛАНЫСЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

МЕЙРБЕКОВА ФАТИМА ЛЯСБЕКОВНА
АЛТЫБАЕВ РАМАЗАН АМАНГЕЛДІҰЛЫ

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан

Аннотация: *Машиналық оқыту алгоритмдерін қолдануға негізделген жасанды интеллект технологиясы қарастырылады және қазіргі заманғы адам өмірінің көптеген салаларында күрделі және көлемді тапсырмаларды пайдаланудың қатысуынсыз автоматтандырылған режимде орындауға мүмкіндік беретін таптырмас көмекші ретінде қолданылады. жүктелген ақпарат пен ұзақ уақыт ішінде адамдар жинаған тәжірибе. Осы бағыттағы студенттерді оқыту контекстінде Графикалық дизайн сияқты салада жасанды интеллект құралдарын қолдану және Тапсырыс берушінің сұраныстары мен қалауларына сәйкес дизайнерлік жобаларды әзірлейтін және іске асыратын тәжірибешілердің кәсіби деңгейде міндеттерді жүзеге асыру ерекшеліктері қарастырылған. Графикалық дизайн саласында жасанды интеллект құралдарын қолданудың нақты мысалдары талданды, атап айтқанда графикалық дизайнерлердің практикалық іс-әрекетімен тікелей байланысты тапсырмаларды орындауға арналған бағдарламалар, қызметтер, платформалар, қаріптер, мәтіндер, иллюстрациялар немесе бейнелер арқылы ақпарат беру үшін суреттермен, графикалық элементтермен және объектілермен жұмыс жасауды көздейді. Графикалық дизайн саласында жасанды интеллект құралдарын әр түрлі бағыттар бойынша қолдану перспективалары графикалық дизайнерлердің күрделі міндеттерді шешудегі мүмкіндіктерін алдын-ала анықтайтын және кеңейтетін іргелі негіз ретінде, ең аз уақыт пен еңбек шығындарымен, сондай-ақ жасанды интеллект құралдарын қолдана отырып, дизайнерлік жобада жұмыс істейтін нақты маманның сұранысына сәйкес нәтиже алу үшін анықталды.*

Түйінді сөздер: *жасанды интеллект, Графикалық дизайн, заманауи технологиялар, дизайн білім беру, Машиналық оқыту жүйелер, виртуалды кеңістік*

Адамзаттың даму мен жетілдіруге деген ұмтылысы қазіргі адамның өмірін барлық жағынан айтарлықтай жеңілдететін жаңа технологиялардың пайда болуына және таралуына әкелді. Көптеген жылдар бойы өзектілігін сақтап келе жатқан трендтердің бірі процестерді автоматтандыру болып табылады, осы бағыт шеңберінде оператордың қатысуынсыз күрделі және монотонды операцияларды орындайтын құрылғылар, жабдықтар, арнайы техника құрылды және сәтті қолданылуда. Мұндай жағдай виртуалды кеңістікке, ең алдымен интернетке де әсер етті, бұл жасанды интеллект сияқты инновацияның пайда болуына себеп болды, ол көптеген салаларға біртіндеп енгізілуде, бұл жағдайда білім беру ерекшелік болмады. Білім беру процесіне жасанды интеллектті енгізу тәжірибесін қарастырмас бұрын, біздің ойымызша, осы инновациялық технология туралы идеяны қалыптастыруға көмектесетін осы Тұжырымдаманың мазмұнды бөлігін анықтаған жөн. Отандық және шетелдік зерттеушілер, әзірлеушілер мен бағдарламашылар "жасанды интеллект" ұғымын келесідей түсіндіреді: машинаның немесе компьютерлік жүйенің адам интеллектін қажет ететін тапсырмаларды сәтті және тиімді орындау қабілеті. Жасанды интеллект технологиясының басты бағыты-бұл машиналарға немесе компьютерлерге белгілі бір жағдайға оңтайлы шешім қабылдауға мүмкіндік беретін, адамзат жинаған тәжірибеге негізделген оқыту, үлкен деректер массивтерін талдауға арналған жүйелерді бағдарламалау. Пайдаланушы жасанды интеллект алдындағы сұранысты анықтайтын және оған жүктелген деректер мен тәжірибені талдайтын жүйе тұрғысынан ең оңтайлы болып табылатын субъект ретінде әрекет етеді, нұсқа.

Мақаланың негізгі материалын ұсыну. Жасанды интеллект инновациялық технология ретінде үлкен әлеуетке ие, бұл оны автоматтандыру, оңтайлы шешімдерді іздеу қажет болатын әртүрлі қызмет салалары үшін құнды етеді. Қазіргі жағдайда жасанды интеллект тұжырымдамасы көптеген салаларға біртіндеп енгізілуде, бұрын айтылғандай, бұл тенденция білім беру үдерісі субъектілерінің жаңа білім, Дағдылар мен дағдыларды алу, игеру және шоғырландыру мүмкіндіктерін едәуір кеңейте отырып, білім беруді де қозғады. олар үшін таңдалған бағыттағы қызметті кәсіби деңгейде жүзеге асыру контекстінде.

Жасанды интеллекттің пайда болуы, таралуы, Білім берудегі интеграциясы әр түрлі бағыттағы студенттерді оқытуға деген көзқарастың өзгеруіне үлкен әсер етті. Бұл шығармашылық мамандықты таңдаған студенттерге де қатысты, мысал ретінде үйлесімді және тиімді визуалды-коммуникациялық ортаны құру үшін компьютерлік жүйелерді, мамандандырылған бағдарламалық жасақтаманы және құралдарды қолдана отырып, тікелей байланыстың болуымен сипатталатын графикалық дизайнды қарастыруға болады. Жасанды интеллект тұжырымдамасына негізделген құралдар қазіргі шындықта шығармашылық бағдарланған процестің ажырамас бөлігіне айналды, оларды мақсатына қарай қолдану графикалық дизайнерлер жүзеге асыратын қызметті автоматтандыруға, оңтайландыруға қол жеткізуге мүмкіндік беретін жаңа мүмкіндіктерге қол жеткізуді қамтамасыз етеді, олардың оқу кезеңінде де, жұмыс орнында да. Жасанды интеллект және оның мүмкіндіктері болашақ мамандық ретінде осы бағытты таңдаған студенттердің графикалық дизайнын оқыту процесінің өзгеруінің оң тенденцияларын алдын ала анықтады. АИ құралдарын білім беру процесіне енгізудің нәтижесі оқытудың тиімділігін арттыру болды, сонымен бірге олар тапсырыс берушінің сұраныстары мен қалауларына сәйкес шығармашылық жобаларды әзірлеуді және іске асыруды көздейтін кәсіби қызметті жүзеге асыру шеңберінде де өзектілігін сақтайды. Жасанды интеллект құралдарын қолдану күрделі және сапалы визуалды жобаларды жасауға мүмкіндік береді, ал тапсырманы орындауға кететін уақыт айтарлықтай азаяды.

Генеративті модельдер мен машиналық оқытудың дамуы графикалық дизайнерлерді оқыту процесіне функционалды қосымша болатын құралдардың, технологиялардың пайда болуына әкелді, сонымен бірге жобаларды әзірлеу мен іске асыруда тәжірибелі мамандардың мүмкіндіктерін кеңейтті. Жасанды интеллект идеялар мен тұжырымдамаларды құруға мүмкіндік берді, олардың арасында графикалық дизайнерлер олардың сұранысына сәйкес шешімдерді таңдай алады. Сонымен қатар, заманауи технологияларды қолдану осы идеялар мен тұжырымдамаларды іс жүзінде жүзеге асыруға мүмкіндік береді, бұл графикалық дизайнның жұмысын айтарлықтай жеңілдетеді. Жасанды интеллект оқу барысында визуалды компонентке баса назар аудара отырып, шығармашылық өнімдерді құруға байланысты кәсіби қызметтің ерекшелігі туралы түсінік қалыптастыру үшін негіз бола алады.

Жасанды интеллект және оның графикалық дизайнғағы құралдары көптеген практикалық мәселелерді шешуге мүмкіндік береді, нақты мысалдардың ішінде мыналарды атап өтуге болады: макеттерді автоматты түрде құру, түстердің оңтайлы комбинацияларын таңдау, кескіндерді өңдеу. Осыған сүйене отырып, бағытты таңдаған студент үшін де түсінікті болады Графикалық дизайн, сондай-ақ клиенттердің тапсырыстарын орындайтын тәжірибеші маман үшін жасанды интеллект таптырмас көмекшіге айналды, оны сауатты тәсілмен қолдану Сапалы нәтиже алуға мүмкіндік береді.

Оқыту кезеңінде де, кәсіби деңгейдегі қызметті жүзеге асыру шеңберінде де графикалық дизайн саласында жасанды интеллектті практикалық қолдану туралы толық түсінік қалыптастыру үшін, біздің ойымызша, графикалық дизайнмен байланысты мәселелерді шешуде өз қолданысын тапқан жасанды интеллект құралдарына кешенді талдау жасау қажет.

Қазіргі шындықта жасанды интеллект графикалық дизайнның негізгі құралдарының бірі мәртебесін біртіндеп бекітетініне күмән жоқ. Бұл тенденция АІ студенттерге және тәжірибешілерге көптеген құралдарға қол жеткізуді ұсынады, оларды пайдалану визуалды мазмұнды құру процесін айтарлықтай жеңілдетеді.

Нақты құралдардың ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады:

ОФ “Международный научно-исследовательский центр “Endless Light in Science”

* Adobe Sensei-әзірлеушілер Adobe Creative Cloud-қа біріктірген қосымша. Оны мақсатына сай пайдалану көптеген тапсырмаларды автоматтандыруға мүмкіндік береді, мысалы, сурет сапасын жақсарту, нысандарды жою. Нысандармен жұмыс істеу бағдарламасына осы қосымшаның негізінде жатқан Машиналық оқыту Графикалық дизайн саласындағы мамандардың жұмыс сапасын арттырады;

* Canva қызметі 2013 жылы іске қосылды және графикалық дизайн мамандары үшін таптырмас көмекші бола отырып, ұзақ даму жолынан өтті. Жасанды интеллекттің пайда болуы қызмет үшін жаңа жаңартуларды әзірлеу қажеттілігін туғызды, ол жасанды интеллект функциялары бар дизайн құралдарымен толықтырылды. Бұл автоматты дизайн ұсыныстары және интеллектуалды қаріптер мен түстерді сәйкестендіру туралы, бұл графикалық дизайнерлерге де пайдалы болды;

* Design Hill Logo Maker-бұл қызмет логотиптерді жылдам жасауға мүмкіндік береді, тапсырма жасанды интеллект құралдарын пайдалану арқылы орындалады. Осы құралды қолдана отырып, сіз бірнеше дизайн нұсқаларын ала аласыз және олардың ішінен тапсырманың ерекшелігін және графикалық дизайн саласындағы белгілі бір маманның жеке қалауын ескере отырып, ең қолайлысын таңдай аласыз;

• Piktochart-жасанды интеллект құралдарын қолдану арқылы мәтінмен, көрсеткілермен, диаграммалармен, блоктармен және схемалармен толықтырылған кескіндерді жасау процесін автоматтандырады. Бұл әмбебап платформа, оны пайдалану арнайы білімді, дағдыларды немесе тәжірибені қажет етпейді, бұл оны тәжірибешілер үшін де, графикалық дизайн бойынша оқитын студенттер үшін де қолжетімді етеді. Қарастырылып отырған платформаға біріктірілген жасанды интеллект дайын үлгілер мен ұсыныстарды ұсынады, олардың көмегімен тиісті өзгерістер мен түзетулер енгізу арқылы әзірленген дизайн жобасын жақсарту контекстінде оң нәтижелерге қол жеткізуге болады;

* Prisma-Android Және iOS операциялық жүйесі бар мобильді құрылғыларда қолдануға арналған және бейімделген қосымша. Ол нейрондық желілерді біріктірді, бұл жүктелген кескіндерді әр түрлі суретшілердің стиліне айналдыруға мүмкіндік берді. Бұл мүмкіндіктің арқасында бірегей визуалды эффекттерді жасау үшін көптеген сүзгіге қол жеткізуге болады;

* Let ' s Enhance - суреттердің сапасын жақсартады және олардың ажыратымдылығын арттырады. Мұндай кешенді нәтижеге машиналық оқытудың күрделі алгоритмдерін қолдану арқылы қол жеткізіледі. Қызметті барлық пайдаланушылар, соның ішінде жұмысы суреттермен тікелей байланысты мамандар - графикалық дизайнерлер қолдана алады.

Тәжірибе көрсеткендей, жасанды интеллект мүмкіндіктері монотонды мәселелерді шешеді, оларды пайдаланушының, яғни дизайнердің қатысуынсыз орындайды, осының арқасында маман жұмысқа қабылданған жобаның басқа элементтерін өңдеуге баса назар аудара алады, осылайша оның тиімділігін арттырады. Ұзақ мерзімді бағдарлаумен Графикалық дизайн үшін жасанды интеллекттің құндылығы артады деп сеніммен айтуға болады, өйткені бұл технология белсенді дамып келеді, бұл өз кезегінде жобалардың визуалды құрамдас бөлігінде жұмыс істейтін мамандардың мүмкіндіктерін одан әрі кеңейтеді.

Жасанды интеллект өзімен бірге әкелген тағы бір жаңалық-генеративті дизайн. Жалпы алғанда, біз графикалық дизайндағы инновациялық тәсіл туралы айтып отырмыз, онда орталық орын, бұрын айтылғандай, жасанды интеллект алгоритмдері алады, олардың көмегімен пайдаланушыларға нақты сұранысқа бейімделген бірегей және жан-жақты шешімдер жасалады. Белгіленген әдісті практикалық қолдану графикалық дизайнерлерге көптеген дайын нұсқаларды алуға, талдауға, таңдауға мүмкіндік береді, соның арқасында жаңа өнімдер мен шешімдерді жасау бойынша шығармашылық процестің тиімділігі артады.

Генеративті дизайн контекстінде дизайнды құру процесін бастайтын Алгоритмдер бірінші орынға қойылады, ол үшін пайдаланушы алдын-ала белгілеген параметрлер мен шарттар негізге алынады. Оларға мыналар жатады: пішіні, түсі, өлшемі, функционалдығы бойынша шектеулер, бұл шешімдерді жасамас бұрын орнатуға болатын сипаттамалардың толық тізімі емес. Ұқсас функционалдылық Autodesk ' s Dreamcatcher бағдарламасына

біріктірілген, бұл бағдарламалық жасақтаманы графикалық дизайнмен жұмыс жасауда пайдалану берілген критерийлерге толық сәйкес келетін бірнеше дизайн нұсқаларын жасауға мүмкіндік береді.

Мәтіндерді, кескіндерді, форматтарды, бейнелерді жобалауға, жасауға, түрлендіруге байланысты шығармашылық қызметтің жаңа бағытына айналған генеративті дизайнды қазіргі уақытта графикалық элементтермен жұмыс істейтін тәжірибешілер кеңінен қолданады. Пайдаланушының қатысуынсыз жасанды интеллект алгоритмдері олардың алдына қойылған тапсырманы орындайды, бұл ең аз уақыт, еңбек шығындарымен берілген параметрлерге толық сәйкес келетін өнімді алуға мүмкіндік береді, бұл оны максималды тиімділікпен мақсатына сай пайдалануға мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект графикалық дизайндағы кескінді өңдеу сияқты бағыттың дамуына үлкен әсер етті, бұл графикалық дизайнерлерге суреттердің сапасын жақсартуға, күрделі операцияларды автоматтандырылған режимде орындауға, сондай-ақ визуалды эффектілерді жасауға мүмкіндік беретін құралдардың тұтас жиынтығын құруда, енгізуде және қолдануда көрініс тапты. нақты сұраныс. Жасанды интеллект алгоритмдері күрделі мәселелерді шеше алады, соның ішінде бүлінген фотосуреттерді қалпына келтіру, шуды жою, кескіндердің ажыратымдылығын арттыру, оларды стилистикалық эффектілермен толықтыру.

Мұндай мүмкіндіктерді Adobe Photoshop функционалдығы ұсынады, оған нейрондық сүзгілер енгізілді, тағы бір мысал *gan* негізіндегі қосымша (generative Adversarial Networks). Осы бағдарламалардың көмегімен графикалық дизайнерлер Графикалық дизайн саласындағы біліктілік пен жетілдіру үшін жасанды интеллекттің барлық мүмкіндіктерін пайдалана отырып, сапалы кескіндер жасай алады, өздерінің шығармашылық әлеуетін толық жүзеге асыра алады.

- Жасанды интеллект машиналық оқытуға негізделген озық технология ретінде графикалық дизайнды оқыту процесін және мамандар үшін кәсіби тапсырмаларды орындауды жеңілдететін жаңа мүмкіндіктерге, мүмкіндіктерге және құралдарға қол жеткізуді қамтамасыз ете отырып, графикалық дизайн саласында өз орнын тапты;

- * Жасанды интеллект құралдары кәсіби қызметі аясында мәтіндермен, графиктермен, суреттермен, бейнелермен жұмыс істейтін графикалық дизайнерлер қолданатын көптеген қызметтерге, бағдарламалар мен платформаларға сәтті енгізілді және енгізілді;

- * Жасанды интеллектті дамыту перспективалары графикалық дизайнер саласы үшін ерекше қызығушылық пен маңызға ие, өйткені олар мамандар мен студенттердің мүмкіндіктерін кеңейтеді, күрделі және күрделі міндеттерді минималды уақыт пен еңбек шығындарымен орындайтын құралдарға қол жетімділікті қамтамасыз етеді, сонымен қатар нәтиженің жоғары сапасын сақтайды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Баланов, А.Н. Цифровые платформы и системы: учебное пособие для спо / А.Н. Баланов. - Санкт-Петербург: Лань, 2024. - 176 с.
2. Графический дизайн. Современные концепции: учебное пособие для вузов / Е.Э. Павловская [и др.]; ответственный редактор Е.Э. Павловская. 2-е изд., перераб. и доп. - Москва: Издательство Юрайт, 2024. - 119 с.
3. Дагданова, Ц.Б. Современный дизайн: история, теория и практика: учебное пособие / Ц.Б. Дагданова, М.Б. Дагданова. - Иркутск: ИРНИТУ, 2020. - 136 с.
4. Загорулько, Ю.А. Искусственный интеллект. Инженерия знаний: учебное пособие для вузов / Ю.А. Загорулько, Г.Б. Загорулько. - Москва: Издательство Юрайт, 2024. - 93 с.
5. Использование деятельностного подхода в проектах цифровой трансформации в образовании: учебное пособие для вузов / Л.О. Смирнова [и др.]; под редакцией Л.О. Смирновой. - Москва: Издательство Юрайт, 2024. - 170 с.
6. Кревецкий, А.В. Основы технологий искусственного интеллекта: учебное пособие / А.В. Кревецкий, Ю.А. Ипатов, Н.И. Роженцова; под общей редакцией А.В. Кревецкого. - Йошкар-Ола: ПГТУ, 2023. - 272 с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17874661>
ЭОЖ 347.782

КЕСКІНДЕМЕ ӨНЕРІНДЕГІ КӨРКЕМДІК КОМПОЗИЦИЯЛЫҚ РИТІМНІҢ ТАРИХИ ДАМУЫ

МЕЙРБЕКОВА ФАТИМА ЛЯСБЕКОВНА
ЫБРАЙ АҚНИЕТ ЖҰЛДЫЗБЕКҚЫЗЫ

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан

Аннотация: Ритм-өнер саласындағы іргелі ұғым. Бұл өнер туындысының түстер, сызықтар, пішіндер және үлгілер сияқты көрнекі элементтері тұрғысынан құрылымдалу тәсілін білдіреді. Өнерде ырғақ-бұл көрнекі элементтердің құрылымдық және әдейі қайталануы мен өзгеруі.

Өнерде ырғақтың бес түрі бар: тұрақты ырғақ, ағынды ырғақ, прогрессивті ырғақ, ауыспалы ырғақ және кездейсоқ ырғақ.

Осы ырғақ түрлерінің әрқайсысы өнер туындысында бірегей көрнекі әсер жасау үшін пайдаланылуы мүмкін және көрерменге әртүрлі эмоцияларды, көңіл-күйлерді немесе хабарларды жеткізу үшін пайдаланылуы мүмкін. Әрқайсысын егжей-тегжейлі қарастырайық.

Тұрақты ырғақ-көркем шығармадағы элементтер жүйелі және реттелген түрде орналасатын ырғақ түрі. Бұл өнер туындысында үйлесімділік пен тепе-теңдік сезімін тудырады.

Өнердегі тұрақты ырғақтың үлгісін голландиялық суретші Пиет Мондрианның шығармашылығынан көруге болады.

Мондрианның ең танымал шығармаларының бірі "Қызыл, Көк және Сары Түстердегі II Композиция" тұрақты ритақты қолданудың мысалы болып табылады. Кескіндеме көлденең және тік сызықтардың теңдестірілген орналасуынан және негізгі түстердің блоктарынан тұрады. Қара сызықтар мен түстер тұрақты түрде қайталанып, тәртіп пен тыныштық сезімін тудырады.

Кілттік сөздер: Композиция, Прогрессивті, Ритм

Мондрианның картиналары негізгі түстердің (қызыл, көк және сары) және түзу қара сызықтардың қатаң торымен сипатталды. Түстер мен сызықтар бүкіл кенепте дәйекті, геометриялық үлгіде орналастырылған. Бұл тұрақты ырғақ тәртіп пен тепе-теңдік сезімін тудырып, өнер туындысын көзге ұнамды етті.

Ағынды ырғақ-бұл көркем шығармадағы элементтер қозғалыс пен сұйықтық сезімін тудыратындай етіп реттелген ырғақ түрі. Ритмнің бұл түрі көбінесе қимыл-қозғалыс немесе қимыл-қозғалыс сезімін қалыптастыру үшін қолданылады.

Өнердегі ағынды ырғақтың мысалы Ретінде винсент ван Гогтың картиналарын келтіруге болады. Оның әйгілі "Жұлдызды Түн" шығармасында қылқаламның айналмалы соққылары қозғалыс пен ағын сезімін тудырады, бұл көрерменнің назарын картинаның айналасына аударады.

Өнердегі ағынды ырғақтың мысалы Ретінде винсент ван Гогтың картиналарын келтіруге болады. Оның әйгілі "Жұлдызды Түн" шығармасында қылқаламның айналмалы соққылары қозғалыс пен ағын сезімін тудырады, бұл көрерменнің назарын картинаның айналасына аударады.

Оның картиналарындағы органикалық қисықтар мен қайталанатын өрнектер оның бүкіл шығармашылығында сабақтастық пен ырғақ сезімін тудырады. Тағы бір мысал-Art Nouveau стилі, ол көбінесе табиғаттан шабыттанған бұралған, ағынды сызықтар мен органикалық пішіндерді көрсетеді. Альфонс Муча және Гектор Гимард сияқты суретшілердің жұмыстары көбінесе қозғалыс пен өміршендік әсерін беретін осы стильдің ағымдық ырғағын көрсетеді.

Прогрессивті ырғақ-көркем шығармадағы элементтер өлшемнің, түстің немесе текстураның бірте-бірте ұлғаюын немесе азаюын болжайтын реттілікпен орналасатын ырғақ түрі. Ырғақтың бұл түрі прогрессия, қозғалыс немесе ағын сезімін тудырады.

Өнердегі прогрессивті ырғақтың мысалы Ретінде Константин Бранкусидің "Ғарыштағы Құс" мүсінін келтіруге болады. Бұл жұмыста құстың пішіні жеңілдетілген, абстрактілі фигуралар тізбегі арқылы бейнеленеді, олар біртіндеп оңтайландырылып, жеңілдетіледі.

Мүсін құс жоғары көтеріліп, біздің көз алдымызда өзгеріп жатқандай қозғалыс пен прогрессияның динамикалық сезімін тудырады. Өнердегі прогрессивті ырғақтың тағы бір мысалы-Василий Кандинскийдің "Композиция VIII" картинасы.

Бұл дерексіз жұмыста көрерменнің көзі үздіксіз дамып, бір-біріне сүйенетін пішіндер мен пішіндер тізбегі бойымен сызылады. Кескіндеме түс, пішін және композицияны қолдану арқылы қозғалыс пен прогрессия сезімін тудырады, көрерменді шығарма арқылы көрнекі саяхатқа жетелейді.

Ауыспалы ырғақ-көркем шығармадағы элементтер екі немесе одан да көп қарама-қарсы элементтер арасында кезектесіп орналасатын ырғақ түрі. Ырғақтың бұл түрі өнер туындысында контраст немесе шиеленіс сезімін тудырады.

Өнердегі ауыспалы ырғақтың мысалы Ретінде энди Уорхолдың "Кэмпбеллдің Сорпа Банкалары" баспасын келтіруге болады. Бұл жұмыста суретші Кэмпбелл сорпасының әр түрлі дәмін бейнелейтін 32 кенептен тұратын тор жасады.

Сорпа банкасының суреттерін қайталау әр жол мен бағанда тұрақты, болжамды ритақты жасайды. Дегенмен, түс пен жапсырма дизайнындағы нәзік вариациялар көрерменді қызықтыратын және қызықтыратын ауыспалы ырғақты жасайды.

Кездейсоқ ырғақ-көркем шығармадағы элементтер күтпеген немесе стихиялы түрде орналасатын ырғақ түрі. Ырғақтың бұл түрі өнер туындысында қуат, толқу немесе хаос сезімін тудырады.

Өнердегі кездейсоқ ырғақтың мысалы Ретінде Марк Ротконың "No61 (Тот және Көк)" картинасын келтіруге болады. Абстрактілі экспрессионизмнің бұл туындысында суретші кездейсоқ болып көрінетін конфигурацияда орналасқан көк және тоттың әртүрлі реңктеріндегі тікбұрышты пішіндер қатарын құрастырды. Көрінетін үлгінің немесе құрылымның болмауы болжамсыздық пен кездейсоқтық сезімін тудырады.

Кездейсоқ ритақтың тағы бір мысалын джексон Поллоктың жұмысынан табуға болады, ол тамшылатып бояу техникасын қолданғаны белгілі, онда ол кенепте кездейсоқ болып көрінетін бояуды қолданған. Бұл әдіс оның жұмысындағы кездейсоқ ырғаққа тән хаос пен болжамсыздық сезімін тудырады.

Енді біз өнердегі ырғақ түрлерін қарастырдық, суретшілердің өз өнер туындыларында ырғақ жасау үшін қолданатын әдістерін қарастырайық.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Альберти Л.-Б. Десять книг о зодчестве, т.11 -М.,1937
2. Гегель Г.-В.-Ф. Эстетика. Т.1- М. издательство «Искусство», 1968
3. Гегель Г.В.Ф. Система наук. -СПб.: Наука, 1999
4. Гольбах П.А. Избранные произведения в 2 т. -М., Соцекгиз, 1963, т.1 -715с.
5. Гийу Ж.Ф. Великие полотна. -М.: Слово/SLOVO, 1998 -207с
6. Дионисий Ареопагит. О небесной иерархии. -М.,1898.
7. Исаак Ильич Левитан. Вступит, статья Б.В.Иогансона -М., Издательство «Искусство», 1970
8. Кандинский В.В. Избранные труды по теории искусства. -В 2т. -М.: Гилея, 2001
9. Кандинский В.В. О духовном в искусстве -М.:Архимед, 1992 -107с.
10. Кандинский. Точка и линия на плоскости. СПб.: Азбука, 2001 -558с.
11. Конюс Г.Э. Статьи и материалы. Воспоминания. -М.:Музыка, 1965 -143с.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17874681>
ЭОЖ 7.072:395.1

СКИФ ӨНЕРІНДЕГІ АҢ СТИЛІ БЕЙНЕЛЕРІНДЕГІ ӨРНЕК ПЕН СИММЕТРИЯ

МЕЙРБЕКОВА ФАТИМА ЛЯСБЕКОВНА
ҚАЙРАТҚЫЗЫ ПЕРИЗАТ

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан

Аннотация: Скиф-сібір аң стилінің өнері-Еуразияның әртүрлі аймақтарынан көптеген ескерткіштерді біріктіретін көркем мәдениет тарихындағы үлкен дәуір. Бастапқыда Қара теңіз және Прикубань аймақтарымен байланысты, аң стиліндегі туындылар кейінірек бүкіл дала мен орманды далада Бүгінгі таңда скиф-сібір хайуанаттар стилі деп аталатын өнер-бұл аймақтық ерекшеліктерді, әртүрлі әсерлер мен қарыздардың іздерін көрсететін көптеген жергілікті нұсқалары бар өте түрлі-түсті сурет. Жануарлар стилі әрқашан зерттеушілердің назарында болды. Бірақ жаңа қазба жұмыстарының нәтижесінде материалдың тез өсуіне байланысты ғалымдардың қызығушылығы уақыт өте келе жекелеген аймақтар мен ескерткіштерде тіркелді. Скиф-сібір өнері бойынша оның бүкіл өмір сүру кеңістігін қамтитын жұмыстар аналитикалық емес, сипаттамалық сипатта болды. Енді бұл құбылыс тағы да жиынтық қарастыруды қажет етеді, өйткені оның жеке вариацияларын Мұқият зерттегенде, айырмашылықтар айқынырақ болады және кейбір зерттеушілер оны шақыруға бейім стиль немесе стиль бағытының постуляцияланған бірлігі біртіндеп бозарады, өйткені оның тұтастығын қамтамасыз ететін заңдылықтар толық анық болмайды. Жергілікті ерекшеліктер көбінесе тым үлкен мәнге ие болады және жалпылықты жасайрады. Сұрақтар бойынша көптеген жұмыстарда

Кілттік сөздер: философиялық, скиф, форма, симметрия

Скиф-сібір келбеті мәдениеттерінің таралуының бүкіл аумағынан ескерткіштерді қамтитын құбылыс ретінде жануарлар стиліне жалпы талдаудың жаңа деңгейіндегі әрекеттер қазірдің өзінде бар; бұл жұмыс осы бағытқа жатады. Олардың зерттеу пәні-жергілікті ерекшеліктер артта қалған кезде көркемдік жүйенің тұтастық ретіндегі жалпы заңдылықтары. Кез-келген көркемдік жүйеде жоғары деңгейлі құрылымдар бар, егу материалын орналастыруға және өңдеуге мүмкіндік беретін және оның біртұтас организм ретінде өмір сүруін қамтамасыз ететін белгілі бір рамка бар, дегенмен жеке бейнелер мен мотивтер, басқа біреудің стилінің белгілі бір белгілері шынымен де алынуы мүмкін. Суреттердің репертуарынан және оларды түсіндірудің ерекшеліктерінен басқа, әрине, бір мәдениеттің көркемдік мұрасын екіншісінен тану және ажырату үшін өте маңызды, сонымен қатар оларды ұйымдастырудың айқын емес принциптері бар, бұл осы стильдегі суреттің бірегейлігін тудырады және мүлдем бөтен нәрсені алып тастауға және туыстық қатынасты қабылдауға мүмкіндік береді. Өнердің мұндай құрылымдық даралығы, әрине, стильдің бірегейлігінің жалғыз құрамдас бөлігі емес, дегенмен, басқа мәдениеттен алуға болмайтын элемент бар деп ойлайды. Көшпенділердің анималистік өнерінде мотивтер мен кейіпкерлердің егемендікке жиі ұқсастығымен композициялық және орналасу шешімдері ежелгі Грецияның, Алдыңғы Азияның немесе Қытайдың қазіргі өркениеттері сияқты өзара әрекеттескен басқа көркемдік жүйелерде жасалған схемалардан ерекшеленеді.

Скиф-сібір өнерінде мұндай композициялардың мүлдем жоқтығын зерттеушілер бұрыннан байқаған. Онда Симметрияның кейде өте күрделі түрлендірулерінің көп болуы туралы да айтылды, геометрияның жеке мотивтердің қалыптасуындағы және олардың орналасуындағы ерекше рөлі аң стилінің өзіндік ерекшелігі ретінде бірнеше рет атап өтілді. Шын мәнінде, әр түрлі симметрия операциялары ондағы композицияны кейіпкерлер арасындағы қатынастардың белгілі бір жүйесі мағынасында алмастырады, ол кез - келген көркемдік дәстүрде Ежелгі Египеттің, Месопотамияның және басқа мәдениеттердің ең

архаикалық өнер ескерткіштері болсын, кез - келген көркемдік дәстүрде болған-соның арқасында шығарманың баяндау тіні қалыптасады, оны тіпті ішінара қалпына келтіруге болады жеке мотивтердің нақты мағынасын жоғалтқан кезде, бейнеленген объектілердің көрнекі түрде өзара бағыныштылығын талдау арқылы.

"Симметрия" термині біздің тақырыпқа қатысты қандай мағынада қолданылатынын айту керек. Көп жағдайда, жануарлар стиліндегі туындыларды талдау кезінде "симметрия" оның қарапайым түрлерінің бірі - орталық осі бар айна деп түсініледі және ол құбылыс ретінде емес, белгілі бір кескіннің ерекше сипаттамасы ретінде қарастырылады, бұл қатаңдықтың, статикалық немесе, керісінше, оның құрылысының динамизмін қамтамасыз етеді. Яғни, суреттегі симметрия оның мағынасының логикалық көрінісі ретінде емес, эстетикалық талғамға байланысты ерікті сыртқы атрибут ретінде сипатталады. А.А. Пелипенконың өнертанудағы осы құбылысқа қатынасы туралы "композиция теориясы бойынша бірде-бір жұмыс симметрия тақырыбынан қашпаса да, оның терең философиялық және құрылымдық-функционалдық аспектілері жеткілікті түрде дамымаған, әсіресе бейнелеу формалары саласында".

Әлбетте, бұл жалпы пәннің кемшілігі, өйткені " симметрияны өнертану ғылымы негізінен эмпирикалық бақыланатын құбылыс ретінде қарастырды. Сонымен қатар, қазіргі философиялық және мәдени ой тұрғысынан, сондай-ақ Симметрияның жалпы теориясы тұрғысынан соңғысын формальды-ағынды және мағыналық-семантикалық деңгейде әрекет ететін әмбебап ретке келтіру принципі ретінде қарастыруға болады". Бізді негізінен бейнелеу деңгейіндегі симметриялы түрлендірулердің рөлі қызықтырады, сондықтан біз мәдениеттанулық жалпылауға көшуге тырыспай, ресми өнертану аясында қаламыз.

Біздің мақсатымыз-статикалық және динамикалық композицияларды тудыратын Жануарлар стилінде қолданылатын симметрия түрлендірулерінің түрлерін қарастыру және оларды сипаттап қана қоймай, құрылыстың кейбір жалпы принциптерін бөліп көрсету, сонымен қатар олардың көрерменге әсер ету ерекшелігін ішінара талдау. Сондай-ақ, кейбір жағдайларда белгілі бір түрлендіруді қолдануға себеп болуы мүмкін ұғымдар шеңберін ішінара қайта құру.

Алайда, әр түрлі типтегі композицияларды жіктеуге және сипаттауға байланысты мұндай талдау бізді қызықтыратын мәселенің бір бөлігі ғана.

Өнер тілінің кейбір формальды ерекшеліктері мен рухани мәдениеттің басқа да терең аспектілері арасындағы байланысты Айна-симметриялы бейнелеуге арналған зерттеуінде Клод Леви-Стросс атап өтті. Ол Солтүстік және Оңтүстік Американың үндістерінің, Ежелгі Қытайдың және кейде таңқаларлық ұқсастықтарды көрсететін кейбір басқа аймақтардың мәдени ескерткіштерін салыстыру негізінде жүзеге асырылады. Бұл жұмыстың негізгі қорытындыларының бірі - " өте шалғай аудандар мен дәуірлерге жататын өнер түрлері бір-бірімен айқын ұқсастықтар мен Азия мен Америка өнеріндегі симметриялы түрде орналастырылған суреттер құрылымдық антропология.- М., -біріне тәуелсіз, олардың географиялық және тарихи жағдайларына қайшы келетін жақындығы туралы қорытындыға әкеледі" .

Көптеген ерекшеліктер, соның ішінде бейнелеу өнерінде симметрияны өте кең және белгілі бір жүйеде ұйымдастырылған қолдану, к. Леви-Стросс зерттеген бірқатар дәстүрлер мен скиф-сібір аң стилін қамтиды. Сондықтан скиф тайпаларының көркемдік мұрасын ежелгі қытай мен Американың солтүстік-батыс жағалауының өнерімен салыстыру қажет сияқты. Кейде осы немесе басқа түрлендіруді қолдану логикасындағы ұқсастықтар нақты суреттердің тура сәйкес келуін тудырады. Бұл жағдайда тікелей мәдени байланыстардың болжамы күмәнді, бірақ өте жақын бейнелеу схемалары мен әдістерін қолдану айқын, бұл өнердегі белгілі бір стильді қосудың кейбір мәселелерін жарықтандыруы мүмкін, өйткені тәуелсіз материалда белгілі бір схемалардың пайда болу себептерін талдауға болады. Бәлкім, бұл ұқсастық стадиондық түрде шартталған және скиф-сібір хайуанаттар стилінің Қытай мен Американың үнді тайпаларының өнеріндегі хайуан стилімен жақындасуы Скиф дәуіріндегі

көшпенділер өнері мен оның қазіргі бейнелеу өнерінің арасындағы айырмашылықты нақты көрсетуге мүмкіндік береді. қазіргі Азия халықтарының бейнелеу өнері құбылыс ретінде, шын мәнінде, оның архаикалық, өркениетке қарағанда көбірек қарабайыр, шартты түрде ұқсас бөлу. Демек, скиф өнерін аталған көркемдік жүйелермен қатар қарау оның алдыңғы Шығыс мәдениетімен қарым-қатынасына қатысты кейбір түсініктемелер жасауға және сонымен бірге басқа әсер ету жолдарын анықтауға, атап айтқанда, Орталық Азия аумағында қола дәуірінде қалыптасқан кейбір әдістер мен идеялардың мұрагерлігін болжауға мүмкіндік береді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Акишев К.А. Древнее золото Казахстана. А.-А., 1983.
2. Акишев К.А. Курган Иссык. Искусство саков Казахстана.- М., 1978.
3. Анфимов Н.В. Древнее золото Кубани. Краснодар, 1987.
4. Артамонов М.И. Сокровища саков. — М., 1973.
5. Артамонов М.И. Сокровища скифских курганов. Прага- Л., 1966.
6. Баркова Л.Л. Большой войлочный ковер из Пятого Пазырыкского кургана.// Древние культуры Центральной Азии и Санкт-Петербург. -СПб., 1998.- сс. 137-142.
7. Баркова Л.Л. Изображения свернувшихся хищников на золотых пластинах из Майэмира.// АСГЭ, вып.24 Л., 1983- сс. 20-31.
8. Береснева В .Я., Яглом И.М. Симметрия и искусство орнамента.// Ритм, пространство и время в литературе и искусстве.- Л., 1974- сс. 274-289.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17874706>
ӘӨЖ 741(574)

СУРЕТШІ ӘДІЛҒАЛИ БАЯНДИННІҢ КЕСКІНДЕМЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ДӘСТҮР КӨРІНІСТЕРІ

ҚАНАЛИНА НҰРМИРА ҚАЙРАТҚЫЗЫ

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің кәсіби-шығармашылық
факультетінің магистранты
Ақтөбе, Қазақстан

Ғылыми жетекші - **ЕРАЛИН Қ.Е.**
САЙМБЕТОВА ЖАНАР ТӨРЕБЕКҚЫЗЫ
Шымкент, Қазақстан

Аннотация: Мақалада қазақ суретшісі Әділғали Баяндиннің заманауи кескіндемедегі ұлттық дәстүрлер көріністерінің көркемдік сипаты талданған. Зерттеу барысында суретшінің шығармаларындағы идеялық-бейнелі мазмұн, композициялық құрылым, түстік шешімдер мен этномәдени элементтердің қызметі қарастырылды. Ұлттық киімдер, тұрмыстық заттар, киіз үйлер мен дала пейзаждары сияқты бейнелер тек этнографиялық бөлшектерге ғана емес, сонымен қатар кейіпкерлердің психологиялық және рухани мәнін ашатын символдық мәнге ие екендігі анықталған. Композициялық-пластикалық, колористикалық және этномәдени талдау әдістері негізінде Ә.Баяндиннің ұлттық мұра мен заманауи көркем тілдің синтезін өнертану негізінде жасай отырып, қазақ кескіндемесінің дамуына елеулі үлес қосатыны анықталған.

Суретшінің «Қобыз үні» картинасы ерекше назарға алынып, онда қобыздың рухани-мистикалық табиғаты, музыкалық әуеннің абстрактілі пластикалық форма арқылы берілуі және ұлттық музыкалық мұраның символдық интерпретациясы айқындалған. Бұл туындының талдауы суретші Ә.Баяндин шығармашылығындағы рухани-философиялық бағытты нақтылай түскен.

Кілттік сөздер: Заманауи кескіндеме, ұлттық өнер концепциясы, композиция, колористік шешім, бейнелеу өнері

Қазақ бейнелеу өнеріндегі ұлттық дәстүр сабақтастығын заманауи көркемдік тілде қайта пайымдаған суретшілердің бірі - Әділғали Баяндин. Оның шығармашылығы дәстүрлі мәдени кодтарды қазіргі эстетикалық ізденістермен ұштастыруымен ерекшеленеді. Суретші қазақтың рухани мұрасын, музыкалық және мифологиялық образдарын көркем-философиялық деңгейде жаңаша интерпретациялай отырып, ұлттық өнердің мазмұндық көкжиегін кеңейтеді. Суретшінің қазақ өнеріне қосқан үлесі мынадай бағыттарды қамтиды:

1. Ұлттық мәдениеттің көркем концепциясын қалыптастыру бағыты: Әділғали Баяндиннің шығармашылық ізденісінде ұлттық мәдениеттің көркем концепциясы этнографиялық сипаттағы детальдармен ғана шектелмей, қазақтың рухани жүйесін және дүниетанымдық архетиптерін заманауи көркемдік тілде қайта пайымдау арқылы терең мәдени-философиялық модель деңгейіне көтеріледі. Қобыз, домбыра, дәстүрлі киім және тұрмыстық-салттық элементтер суретшінің полотноларында ұлттық болмыстың рәміздік коды ретінде көрінеді. Бұл объектілер композицияда мәдени жадыны жаңғыртатын және тарихи рухани сабақтастықты көркем бейнеде бекітетін күрделі семиотикалық жүйенің құрамдас бөлігіне айналады. Ә.Баяндин символдық образдарды қолдану арқылы қазақ мәдениетінің тұтас дүниетанымдық кеңістігін қайта құрамдайды. Нәтижесінде ұлттық идентификацияның көркемдік моделі қалыптасады және ұлттық элемент сыртқы пішін деңгейінен шығып этнофилософиялық мәнге ие метатұлғалық бейнеге айналады.

2. Заманауи кескіндеме мен ұлттық мазмұнның синтезі бірлігі бағыты: Суретшінің шығармаларындағы пластикалық және стилистикалық шешімдер қазіргі қазақ бейнелеу

өнерінде ұлттық мазмұнды жаңаша интерпретациялаудың маңызды бағытын айқындайды. Әділғали Баяндин абстракциялық композициялық құрылымдарды реалистік детальдармен үйлестіре отырып дәстүрлі тақырыпты жаңғыртудың өзіндік әдісін қалыптастырады. Мұндай синтез көркем мәтіннің көпқабатты мағыналық құрылымын тудырады. Ұлттық элементтер тек көрінетін форма деңгейінде емес композициялық динамиканы анықтайтын мағыналық доминант ретінде танылады.

Колористік ізденістердегі нәзік тондық қатынастар, жарық пен көлеңкенің ырғақтық үйлесімі, қылқалам фактурасының экспрессивтілігі ұлттық идеяны заманауи визуалды тілде бейнелеудің жаңа мүмкіндіктерін ашады. Осы тәсілдер арқылы суретші көркемдік құралдарды модерндік және постмодерндік бағыттармен байланыстырады. Мұның нәтижесінде ұлттық болмыстың заманауи бейнелеу парадигмасы қалыптасады және қазақ кескіндемесінде жаңа стильдік бағыттың дамуына алғышарт жасалған.

3. Рухани символдық мазмұнды тереңдету бағыты: Суретші Ә.Баяндин шығармаларында адамның ішкі әлемі музыканың тылсым табиғаты дәстүр мен руханияттың өзара байланысы негізгі идеялық арқауға айналады. Суретші ұлттық мәдениеттің метафизикалық қырларын көркемдік поэтика арқылы тереңдетіп ашады. Музыкалық аспаптар мен салттық атрибуттар адамның рухани дүниесімен сабақтасқан символдық бейнелер ретінде ұсынылады. Бұл образдар материалдық әлем мен рухани кеңістіктің шекарасын жұмсартып олардың біртұтас энергетикалық құрылым ретінде қабылдануына мүмкіндік береді. Суретшінің композицияларындағы динамика мен кеңістік шешімі рухани тереңдік идеясын күшейтеді. Абстракциялық ырғақтар адам санасының ішкі қозғалысын бейнелеуге қызмет етеді. Осылайша Баяндин шығармашылығы қазақ мәдениетінің рухани тұғырын заманауи философиялық деңгейде жаңғыртып көркемдік тұрғыдан интерпретациялайды.

Ә.Баяндин. «Қобыз үні» картинасына ғылыми талдау (80x70 см, 2017)

Ә.Баяндин «Қобыз үні» картинасы

«Қобыз үні» картинасы - суретшінің қазақ музыкалық мұрасына деген философиялық көзқарасын көрсететін туынды. Картинада қобыздың мистикалық табиғаты мен оның адам рухымен байланысы көркем тіл арқылы терең бейнеленген.

ОФ «Международный научно-исследовательский центр "Endless Light in Science"»

1. Композиция және идеялық құрылым.

Композиция орталығында - қобыз ұстаған әйел бейнесі. Оның нақты сипаттан гөрі жұмсақ, көмескі берілуі музыканың материалдық шектеуден жоғары тұрған рухани құбылыс екенін меңзейді. Фигура кеңістікпен араласып, біртұтас ырғаққа айналады, бұл қобыз үні арқылы адамның ішкі дүниесі мен сыртқы әлемнің үйлесуін символдайды.

2. Түстік шешім. Суретте жылы реңктер мен тыныш пастель түстер басым. Шашыраған көк, қызғылт және сары дақтар - әуеннің тербелісі мен кеңістікті толтыратын дыбыстық энергияның көркем баламасы. Түстер динамикасы музыканың көрінбейтін табиғатын көрерменге сезіндіреді.

3. Пластикалық тіл және фактура. Суретшінің кең, ірі қылқаламмен жағылған фактурасы дыбыстың қалыңдығын, оның ырғақтық құрылымын бейнелейді. Абстракция мен реалистік детальдар үйлесімі - дәстүр мен заманауилықтың көркем синтезін көрсететін Баяндин стилінің басты белгісі.

4. Символдық мазмұн. Қобыз - қазақтың шамандық, емшілік және рухани мәдениетімен тығыз байланысты аспап. Картинада бұл аспап күнделікті тұрмыстық деңгейден жоғары қойылып, рухани тазару мен ішкі күйге ену идеясы ашылады. Кейіпкердің көзін жұмып отырған бейнесі - музыканың медитативтік әсерін, адамның күй тыңдау барысында күйге енгендей транс күйін білдіреді.

Қазақстанның кәсіби өнер мектебінің реалистік жүйеден басталып, тура, бейнелі формуладан шартты, символдық, поэтикалық формаларға қарай ілгері дамуы жаңа көркемдік мектептің қалыптасуы мен дамуының, сондай-ақ дәстүрлі және әлемдік көркем мәдениеттің синтезінің үлгісі болып табылады. Жаһандық көркемдік дәстүрлердің ықпалы Қазақстан бейнелеу өнерінің тарихи дамуында күрделі серпіліс жасауға, оларды әлемдік көркемдік үдеріске кіріктіруге мүмкіндік берді [1, 7 б.]. Осы сабақтастықты жалғастыра отырып, қазіргі қазақ кескіндемесінде ұлттық болмыс пен тарихи-мәдени жадының жаңғыруына ерекше көңіл бөлінеді. Заманауи суретшілер халықтың дүниетанымын, тұрмыс-тіршілігін, әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін жаңа көркем тіл арқылы жеткізіп, ұлттық мәдениетті көрнекі деңгейде жаңаша көрсетуге үлес қосады. Солардың ішінде Әділғали Баяндин - қазақ бейнелеу өнерінің ұлттық бағыттағы көрнекті өкілі. Оның шығармашылық әлемі қазақтың мәдени кодтарын жаңаша интерпретацияда, ұлттық дәстүрді заманауи кескіндеме қағидаларымен үйлестіруімен ерекшеленеді. Әділғали Баяндиннің шығармалары қазақ халқының этикалық құндылықтарын, адам мен табиғат үндестігін, отбасы мен ұрпақ сабақтастығын, терең философиялық мағынаға толы күнделікті мәдениетті көрсететін көркем кеңістік ретінде қарастырылады. Суретші үшін ұлттық дәстүр тек этнографиялық элемент немесе көркем фон ғана емес, ол субъектінің мінез-құлқын, психологиялық күйін, ішкі рухани дүниесін ашатын концептуалды өзек; халықтың тарихи жадын қазіргі өмірмен байланыстыратын символдық құрылым. Суретшінің қазіргі шығармаларының айрықша ерекшелігі - дәстүрлі образдарды жаңа семиотикалық құрылым аясында беру, яғни ғасырлар бойы қалыптасқан фольклорлық бейнелерді, тұрмыстық бұйымдарды, ұлттық киімдерді, ою-өрнектерді заманауи көркем идиомамен қайта түсіндіру. Ә.Баяндиннің әйел және ер бейнелері, отбасылық сюжеттері, қазақы үй ішінің композициялары, киіз үй кеңістігі мен ұлттық колориті қазіргі заман эстетикасымен үйлестіріліп, ұлттық мәдениеттің динамикалық дамуын көрсетеді. Сонымен қатар суретші шығармашылығындағы заманауи бағыт ұлттық мұраны тура көшіру емес, оның жаңа мазмұндағы көркем трансформациясы болып табылады. Бейнелеу өнерінде суретші еңбегінің бір көрсеткіші-идея, онсыз көркем шығарма болмайды[2,20 б.]. Автор өз туындыларында колористикалық контраст, символдық пластика, қарапайым тұрмыстық детальдар арқылы терең философиялық идеяларды жеткізеді. Бұл қазақ кескіндемесіндегі ұлттық дәстүрді жаңаша пайымдаудың көрінісі. Бұл мақалада Әділғали Баяндиннің кескіндеме жұмыстары ғылыми-аналитикалық тұрғыдан талданып, оның көркемдік жүйесіндегі ұлттық дәстүрлердің көріністерін қазіргі заманғы түсіндірудің орны, маңызы мен ерекшеліктері анықталған. Зерттеу барысында суретшінің идеялық концепциясы, композициясы, түс схемалары, ұлттық

киімдер мен аксессуарларды бейнелеу әдістері және қазақ кеңістігін модельдеу ерекшеліктері талданып, қазіргі қазақ кескіндемесіндегі ұлттық дәстүрлердің көркемдік рөлі айқындалады. Бұл зерттеу Әділғали Баяндиннің кескіндеме шығармашылығындағы ұлттық дәстүрлердің көріністеріне жан-жақты талдау негізінде жүргізілді. Ғылыми жұмыс барысында суретшінің шығармаларын идеялық мазмұны, композициялық құрылымы, түс жүйесі, этнографиялық элементтердің берілу ерекшелігі және ұлттық дәстүрді түсіндіру тәсілдері тұрғысынан зерттеу әдістері қолданылды. Әрбір қырын жан-жақты талдау Ә.Баяндин өнеріндегі ұлттық кодтардың көркемдік қызметін тереңірек ашуға мүмкіндік берді.

Зерттеудің алғашқы бағыты- шығармалардың идеялық мазмұнын анықтау. Шығармашылық үдеріс кезінде әуелі мазмұн туады[2,21 б.]. Суретші еңбектеріндегі негізгі концепт, ол-ұлттық рух, халықтық дүниетаным, ұрпақтар сабақтастығы және дәстүрдің адам өміріндегі рөлі. Автордың көптеген картиналарында отбасы бейнесі философиялық категория ретінде қарастырылады: ана мейірімнің, тектіліктің, бірліктің символы болса, әке - рухани тұтастық пен жауапкершілік белгісі. Ал бала образы - ұлттық болашақтың рәмізі ретінде көрініс табады. Осы арқылы суретші адам мен дәстүрдің арасындағы ажырамас қатынасты көркем тілмен ашып көрсетеді. Композициялық құрылымды талдау барысында Баяндиннің шығармаларында қазақы кеңістіктің ішкі тәртібін сақтауға ұмтылатыны анықталды. Оның композициялары көбіне орталықтанған құрылымға негізделеді, мұнда негізгі кейіпкер семантикалық өзек болып табылады. Камералды интерьер сипатындағы киіз үй кеңістігі, тұрмыстық бұйымдар, ұлттық заттар композицияның мағыналық маңызын айқындайды. Сонымен бірге дала пейзаждарын қолдану арқылы суретші уақыт пен табиғаттың гармониясын жеткізеді. Фигуралардың статикалық, сабырлы қалыптары ішкі тыныштық пен философиялық ой кешудің көрінісін береді. Жалпы алғанда, композиция қазақ дүниетанымындағы «үйлесім» қағидасына сүйенеді. Колористикалық шешімдер Қазақстан бейнелеу өнерінде дәстүрлі символикалық мәнге ие болып, әрбір түс белгілі бір рөл атқарған. А.Ниязов атап көрсеткендей, колористикалық преференциялар локальды контрасты тондардың үйлесіміне негізделген, өйткені декоративті-қолданбалы өнерде қолданылған материалдардың табиғи сипаты - былғары, жүн, табиғи бояғыштармен боялған - түстердің нәзік реңктерін қолдануға мүмкіндік бермеген. Сонымен қатар, түстердің қолданылуы дәстүрлі түрде қатаң регламенттелген: қызыл-қорғаушы түс, қара- жер түсі, ақ - сәттілік түсі және т.б.[3,10 б.]. Ә.Баяндиннің шығармаларында бұл дәстүрлі колористикалық тәжірибе заманауи көркем тілмен үйлестірілген. Суретші ұлттық эстетикаға тән жылы қоңыр, сарғыш, қызыл реңктерді жиі қолданады, олар қазақы тұрмыстың табиғи бояуын бейнелейді. Сонымен қатар, көк, күлгін, жасыл түстер эмоционалдық тереңдік беруге арналған. Жұмсақ жарық пен нәзік көлеңке қатынасы картиналарға тыныштық, үйлесім және рухани тазалық сезімін сыйлайды. Осылайша, колорит Әділғали Баяндиннің ұлттық болмысты заманауи тәсілмен жеткізудегі негізгі көркемдік құралына айналады.

Ұлттық дәстүр көріністерін талдауда этнографиялық дәлдік маңызды орын алады. Әділғали Баяндин ұлттық киім элементтерін - камзол, шапан, кестелі көйлек, сәукеле, тақия, өрнекті белдік пен әшекей бұйымдарды - тарихи-мәдени нақышта бейнелейді. Киім арқылы кейіпкерлердің жас ерекшелігі, мәртебесі және әлеуметтік мағынасы ашылады. Сонымен қатар текемет, тұскиіз, кебеже, жүк аяқ, ағаш ыдыстар секілді тұрмыстық заттар қазақы заттық мәдениетті көркем дәлдікпен танытады. Ұлттық кеңістік - киіз үйдің құрылымы, дала пейзажы, ошақ, көнелігі бар бұйымдар суретшінің композицияларында символдық деңгейде қызмет етіп, кейіпкерлердің рухани күйімен үндеседі.

Зерттеудің әдістемелік негізін иконографиялық, композициялық-пластикалық, колористикалық және этномәдени талдау құрады. Иконографиялық талдау арқылы символдар жүйесі айқындалды; композициялық-пластикалық талдау құрылымның ішкі логикасын ашуға мүмкіндік берді; колористикалық талдау түстердің мағыналық қызметін анықтады; этномәдени тәсілдер ұлттық дәстүрдің суретші шығармашылығындағы көркемдік мәнін толық ашуға жағдай жасады. Осы әдістердің өзара байланысы Әділғали Баяндиннің өнеріндегі

ұлттық дәстүрдің ерекшеліктерін кешенді түрде анықтауға мүмкіндік берді. Халық өмірінің барлық қырын қамтыған қазақ бейнелеу өнері қазіргі таңда ірі өнер саласына айналып, оның 20 ғасырдың соңында ұлттық таным, төл тарих пен мәдениет мәселелеріндегі ізденістер арқылы қарқынды дамығаны байқалады. Сол кезеңде қазақ өнері жетіліп, ұлттық көркем бағыттар, түрлі ағымдар және даралық бағыттар пайда болды, бұл Баяндин шығармашылығын тарихи дәстүр контекстінде бағалауға мүмкіндік береді[4,121 б.].

Көркем өнер мәдениеттің бір бөлігі ретінде адамзат қоғамының санасының ерекше формасы болып табылады. Ол қоршаған әлемді бейнелей отырып, өмір құбылыстарына өзіне тән тілмен баға береді және қоғамдағы жаңашыл идеялар арқылы дамиды. Суретші өз шығармашылығында қоғамның әртүрлі топтарының көзқарастары мен мүдделерін ескере отырып, жеке дүниетанымын көрсетеді[5,86.]. Зерттеу нәтижелері Әділғали Баяндин шығармашылығында ұлттық дәстүрдің терең көрініс тапқанын анықтады. Оның шығармаларында қазақ халқының тектілігін, табиғатқа жақындығын, ұлттық рухын, тарихи жадын көрсетеді. Ана, әке, бала бейнелері дәстүрлі рәміздер жүйесін сақтай отырып, заманауи эмоционалды-психологиялық мазмұнмен толықтырылып, қоғамның әлеуметтік-рухани мәселелерін шешеді. Оның үстіне Баяндиннің композициялық шешімдері ұлттық кеңістік құрылымымен тығыз байланысты. Киіз үй ішінің құрылымдық бөлінуі, заттардың орналасуы, ошақ немесе арба сияқты элементтердің композициялық орталықтарға айналуы ұлттық тәртіп пен кеңістіктің мәдени ұйымдастырылуын көрсетеді. Мұндай интерьер дизайны шешімдері әрбір шығармадағы кейіпкерлердің рухани күйін жеткізіп, әңгіменің эмоционалдық ауқымын кеңейтеді. Түс схемаларын талдау суретшінің жанды ұлттық эстетикалық кодтарды саналы түрде қолданғанын көрсетті: жылы қоңыр, сары және жер реңктері қазақ өмірінің табиғи түс палитрасын жаңғыртып, картиналарға жанды және шынайы сезім береді. Бұл бүгінгі жастардың еліміздің тарихын, ұлттық салт-дәстүрін, тұрмыс-тіршілігін көркем тіл арқылы жеткізу мүмкіндіктерін кеңейтеді, яғни әрбір шығарма халқымыздың бай әрі бірегей мұрағатына кіріспе қызметін атқарады [6, 3 б.]. Суық реңктердің басым қолданылуы, әсіресе көк пен күлгін - кейіпкердің ішкі дүниесіне үңілу, ойшылдық немесе эмоционалдық тереңдік сезімін күшейтеді. Баяндиннің колориттік шешімдері тек кескіндемелік мәнге ие емес, олар ұлттық сезімталдықты жеткізетін эстетикалық құрал ретінде қызмет етеді. Зерттеу аясында ұлттық дәстүр элементтерін бейнелеу тәсілдері де айқындалды. Суретші ұлттық киімдер мен тұрмыс заттарын тарихи нақтылықпен беріп қана қоймай, олардың символдық мағынасын ерекше мәнге ие етеді. Камзол, сәукеле, шапан, тақия секілді киімдер тек этнографиялық дәлдікті арттыру үшін емес, кейіпкердің әлеуметтік мәртебесін, жас ерекшелігін немесе оның рухани болмысын көрсету үшін қолданылады. Бұдан бөлек, текемет, тұскиіз, кебеже сияқты заттық мәдениет үлгілері картинаның семиотикалық құрылымында мағыналық белгілер қызметін атқарады.

Бейнелеу өнерінің негізгі мақсаты-әсем өнер туындылары арқылы әлемді бейнелеу және оны сезіндіру. Әлемдік кеңістік бояулары шексіз, ал бояудың шексіздігі ғаламның шексіздігімен үндеседі. Адамзат әрқашан сұлулық пен үйлесімділікке ұмтылады; бақытты болу табиғатпен үйлесімді өмір сүрумен байланысты, ал өмір сүру-табиғаттың барлық сұлулығын бойына жинау[7,7 б.]. Осы философиялық көзқарас зерттеудің маңызды қорытындысына сәйкес, Әділғали Баяндин шығармаларындағы ұлттық кеңістік тек визуалды фон ғана емес, символдық деңгейде қызмет етеді. Дала пейзаждары, киіз үй құрылымы, ошақ бейнесі қазақ мәдениетінің архетиптік құрылымын танытатын семиотикалық элементтерге айналады: дала еркіндік пен кеңдік, киіз үй-қорған, отбасы мен рухани орталық, ошақ-өмірдің бастауы символы болып табылады. Осы арқылы суретші дәстүрлі мәдениетті қазіргі заман құндылықтарымен сабақтастыратын көркемдік көпір жасайды. Жалпы зерттеу нәтижелері Баяндиннің кескіндемесінде ұлттық дәстүр көріністері терең ойшылдықпен, заманауи көркемдік тілмен және жоғары эмоционалдық-пластикалық шеберлікпен берілуін дәлелдейді, ал оның шығармалары бүгінгі қазақ кескіндемесінде ұлттық идеяны жаңаша пайымдаудың көрінісі болып табылады. Зерттеу нәтижелерін талдау Әділғали Баяндин шығармашылығында

ұлттық дәстүрдің негізгі көркемдік және идеялық тірек екенін көрсетті. Суретші этнографиялық детальдарды дәл берумен шектелмей, оларды терең философиялық мазмұнмен үйлестіре отырып, ұлттық болмыстың қазіргі замандағы мәнін ашады. Композициялық талдау Баяндиннің киіз үй кеңістігін, дала пейзажын және тұрмыстық бұйымдарды мағыналық орталық ретінде қолданатынын айқындады. Киіз үй интерьері - отбасы, тектілік және рухани тұтастықты бейнелейтін символдық кеңістік. Кейіпкерлердің орналасуы ұлттық дүниетанымдағы тәртіп пен иерархияны дәл көрсетеді. Колористикалық шешімдер суретшінің эмоционалдық мазмұнды жеткізу тәсілінің маңызды бөлігі болып табылады. Жылы қоңыр және сарғыш реңктер қазақы тұрмыстың табиғилығын, ал суық реңктер ойшылдық пен рухани тереңдікті береді. Жарық пен көлеңке қатынастары картиналарға тыныштық пен үйлесім сезімін үстейді. Ұлттық киім, тұрмыстық заттар мен ою-өрнектер Баяндинде этнографиялық дәлдіктің ғана емес, кейіпкердің мінездік, жас ерекшелік және әлеуметтік мәртебесінің көркемдік анықтауыштары. Заттық мәдениет элементтері - текемет, тұскиіз, кебеже - ұлттық жады мен тұрмыстық философияның көрінісі ретінде аса маңызды рөл атқарады. Жалпы талдау суретшінің дәстүр мен заманауилықты табиғи біріктіре отырып, ұлттық идеяны қазіргі өнер тілімен қайта пайымдайтынын көрсетті. Баяндиннің туындылары қазақ кескіндемесіндегі ұлттық бағыттың жаңа сапалық деңгейге көтерілгенін дәлелдейді.

Қорытынды

Кескіндемеші Әділғали Баяндиннің өнері ұлттық дәстүрді заманауи эстетикамен ұштастырудың жарқын мысалы болып табылады. Оның «Қобыз үні» картинасы - қазақ мәдениетінің рухани-музыкалық мұрасын терең философиялық, символдық тұрғыдан ашатын туынды. Ә.Баяндиннің өнері ұлттық дәстүрді заманауи эстетикамен ұштастырудың жарқын мысалы болып табылады. Оның «Қобыз үні» картинасы қазақ мәдениетінің рухани-музыкалық мұрасын терең философиялық әрі символдық тұрғыдан ашатын маңызды туынды. Суретші ұлттық болмысты жаңа көркемдік деңгейде интерпретациялап, қазіргі қазақ бейнелеу өнерінің мазмұндық және стильдік дамуына айтарлықтай үлес қосып отыр. Ә.Баяндин шығармашылығын талдау қазіргі қазақ кескіндемесінде ұлттық дәстүр мен заманауи көркем ойлау арасындағы өзара байланысты нақты дәлелдейді. Оның туындылары ұлттық болмысқа тән образдарды, тұрмыстық бөлшектерді, салт-дәстүр элементтерін терең философиялық деңгейде қайта танытып, оларды қазіргі көркем тілмен үндестіре бейнелейді. Суретші үшін дәстүр — өткеннің қалдығы емес, қоғамның рухани тірегі, ұлттық өзіндік сананың мәйегі. Сондықтан оның картиналарында ұлттық кеңістік, кейіпкерлер психологиясы мен рухани-эмоционалдық атмосфера бір-бірінен ажырамас тұтас көркемдік жүйені қалыптастырады. Ә.Баяндин шығармашылығының мынадай сипаттамалық белгілері айқындалды: композициялық шешімдердің дәлдігі мен орнықтылығы; түс гаммасының ұлттық символизммен үйлесуі; детальдарды терең мазмұнды идеяларға айналдыра білу қабілеті; ұлттық кодты заманауи эстетикалық контексте дамыту. Суретшінің жаңалығы тек этнографиялық мотивтерді қолдануда емес, оларды мағыналық, концептуалдық деңгейге көтеріп, көрерменді ұлттық дүниетаным феноменін қайта пайымдауға жетелеуінде. Бұл туындылар қазақ мәдениетіндегі отбасы құндылығы, ұрпақтар сабақтастығы, рухани тұтастық, тұлға мен қоғам арақатынасы сияқты терең әлеуметтік-мәдени мәндерге назар аудартатын көркемдік дискурс қалыптастырады. Осы тұрғыдан Ә.Баяндин шығармашылығы ұлттық кодты сақтаудың әрі оны заманауи талаптарға сәйкес дамытудың көркем мысалы болып табылады. Оның еңбектері дәстүр мен қазіргі заманның диалогын бейнелеп қана қоймай, ұлттық тамырды жаңа эстетикалық деңгейде танытады. Сонымен қатар, Ә.Баяндиннің шығармашылық әдісінде ұлттық дүниетанымның архетиптік негіздерін заманауи тәсілдермен қайта жаңғырту үрдісі айқын байқалады. Суретші қолданатын көркем символдар, реңктік шешімдер мен пластикалық құрылымдар қазақ халқының тарихи-мәдени жадын бейнелеудің жаңа интерпретациялық үлгісін қалыптастырады. Бұл ерекшелік оның туындыларын тек эстетикалық деңгейде ғана емес, мәдени-философиялық тұрғыда да құнды етеді. Ә.Баяндин

шығармашылығы ұлттық өнердің мазмұндық әлеуетін кеңейтіп, заманауи кескіндемедегі идеялық ізденістердің бағытын айқындауда маңызды рөл атқарады.

Қорытындылай келе, қазақтың мәдени-рухани мұрасын жаңғырту, ұлттық бейнелеу өнерінің мазмұндық аясын кеңейту және көркем тілін байыту тұрғысынан Ә.Баяндиннің қазіргі кескіндемеге қосқан үлесі ғылыми-теориялық тұрғыдан да, көркемдік даму тұрғысынан да аса маңызды. Оның шығармашылығы қазақ және әлемдік көркем кеңістікте ұлттық дәстүрді жаңа көзқараспен қайта басып шығаратын көрнекті құбылыс ретінде бағаланады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Адамқұлов Н.М. Бейнелеу өнерінің жанры./ Алматы: «Alem book» баспасы, 2021 - 160 бет.
2. Ералин Қ.,Бейсенбеков Ж. Бейнелеу шығармаларын бағалау. Оқу құралы./ Қ.Ералин, Ж. Бейсенбеков. Алматы: Эверо, 2017. -180 бет
3. А.Ниязов. «Живопись Казахстана в пространстве мифа и реальности» печатется по рекомендации ученого совета ЮКГУ ИМЕНИ м.Ауэзова №8 от 26.02.2010 г. Шымкент: ТОО «Нұрдана- LTD», 2010 Г. -256 стр. ISBN 978-601-80050-8-4
4. Буркитбаев Т.С., Кунжигитова Г.Б.Бейнелеу өнерінің тарихы. Оқу құралы. // Т.С. Буркитбаев, Г.Б. Кунжигитова. - Алматы, Эверо, 2019. -220 бет. ISBN 978-601-327-241-2
5. К.М. Бегімбай, Академиялық кескіндеме, Оқу құралы. Алматы, Эверо. 2014- ISBN 8956-52-454-3
6. Райымхан К.Н. Қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнері: оқу құралы. - Алматы: Қазақ университеті, 2010. -136 б.
7. Кемешев Д.А. Бейнелеу өнер туындыларының інжу-маржандары. Оқу құралы, Шымкент, ОҚМПУ. 2023 -95 б

СОДЕРЖАНИЕ CONTENT

ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ ART HISTORY

МЕЙРБЕКОВА ФАТИМА ЛЯСБЕКОВНА, АЙДАРБЕК БЕЙБІТ БАУЫРЖАНҚЫЗЫ [ШЫМКЕНТ, ҚАЗАҚСТАН] СӘУЛЕТТІК КЕҢІСТІКТЕГІ ЗАМАНАУИ КОМПЬЮТЕРЛІК КЕСКІНДЕМЕНІҢ ТҮСТІК-ГРАФИКАЛЫҚ ШЕШІМІ.....	3
МЕЙРБЕКОВА ФАТИМА ЛЯСБЕКОВНА, ТАСКИНОВА АЙСҰЛУ НҰРЛАНҚЫЗЫ [ШЫМКЕНТ, ҚАЗАҚСТАН] ДӘСТҮРЛІ ҰЛТТЫҚ СӘНДІК ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕРДЕГІ ЗАМАНАУИ ДИЗАЙННЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	5
МЕЙРБЕКОВА ФАТИМА ЛЯСБЕКОВНА, АЛТЫБАЕВ РАМАЗАН АМАНГЕЛДІҰЛЫ [ШЫМКЕНТ, ҚАЗАҚСТАН] ДИЗАЙН МЕН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ БАЙЛАНЫСЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ.....	7
МЕЙРБЕКОВА ФАТИМА ЛЯСБЕКОВНА, ЫБРАЙ АҚНИЕТ ЖҰЛДЫЗБЕКҚЫЗЫ [ШЫМКЕНТ, ҚАЗАҚСТАН] КЕСКІНДЕМЕ ӨНЕРІНДЕГІ КӨРКЕМДІК КОМПОЗИЦИЯЛЫҚ РИТІМНІҢ ТАРИХИ ДАМУЫ.....	12
МЕЙРБЕКОВА ФАТИМА ЛЯСБЕКОВНА, ҚАЙРАТҚЫЗЫ ПЕРИЗАТ [ШЫМКЕНТ, ҚАЗАҚСТАН] СКИФ ӨНЕРІНДЕГІ АҢ СТИЛІ БЕЙНЕЛЕРІНДЕГІ ӨРНЕК ПЕН СИММЕТРИЯ.....	14
ҚАНАЛИНА НҰРМИРА ҚАЙРАТҚЫЗЫ [АҚТӨБЕ, ҚАЗАҚСТАН], ЕРАЛИН Қ.Е., САЙМБЕТОВА ЖАНАР ТӨРЕБЕКҚЫЗЫ [ШЫМКЕНТ, ҚАЗАҚСТАН] СУРЕТШІ ӘДІЛҒАЛИ БАЯНДИННІҢ КЕСКІНДЕМЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ДӘСТҮР КӨРІНІСТЕРІ.....	17

ENDLESS LIGHT IN SCIENCE

Контакт

irc-els@mail.ru

Наш сайт

irc-els.com